

та інші види випромінювання в певному діапазоні довжин хвиль електромагнітного спектру або їхню комбінацію. Такий поворот подій у розвитку нових видів озброєння став визначальним для вдосконалення концепції ведення безконтактних війн, у результаті яких роль людини мінімізується або виключається внаслідок створення робототехніки з елементами штучного інтелекту, призначеної для безпосередніх дій на полі бою.

Синдром посттравматичного стресу став одним із трагічних наслідків участі у бойових діях [2]. На війні солдат одночасно і вбивця, і жертва. Необхідність виконання обов'язку і прагнення до самозбереження зміщують моральні поняття людини. Мораль залишається за межами військового статуту, а воїн отримує «законне» право вбивати. Наказ – закон для підлеглого, має бути виконаний точно і вчасно. Таким чином, спрацьовувала класична схема: наказ – солдат – убивство ворога. Діючи часто в стані психічного шоку, солдати масово вбивали ворога (зокрема й цивільне населення), виконуючи наказ командирів. Розум людини деформується війною іноді на стільки, що після війни певна частина ветеранів решту свого життя проживає в жахах і страшних жахіттях, які знов і знов приходять до них уві сні. Частина з них не здатні вже повернутися до нормального життя, а бажання вбивати підспудно залишалось потаємним у їхніх думках.

Прояви деструктивності в людини, яка пройшла війну, змушують її страждати, почуватися неповноцінною, постійно напружувати силу волі, щоб не переступити межі суспільної моралі, перебувати в неврівноваженому психічному стані та напруженні, демонструвати вибухові реакції. За визначенням Г. Ніколаї [1], хто хоча б кілька днів був паном, тому не хочеться стати слугою, а хто був солдатом, той неохоче розлучається зі своїм мундиром. Такі реалії війни та її наслідків...

Джерела та література

1. Nicolai G. F. The Biology of War. New York: The Century Co., 1918. 553 p.
2. Мосов С. Війна чи мир – вибір за людством: монографія. Київ: В-цтво «РУМБ», 2007. 300 с.

УДК 271.222 (470+571)

Медведєв О., старший науковий співробітник

Національний університет оборони України, Україна

ТОМОС 1924 РОКУ ПРО АВТОКЕФАЛІЮ ПОЛЬСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ В КОНТЕКСТІ ГІБРИДНИХ ВОЄН РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Анотація. Значення Томосу від 13 листопада 1924 року виходить за межі польської та церковної історії. Томос-1924 створив прецедент надання автокефального устрою колишнім єпархіям Київської Митрополії, визнавши неправомірність її підпорядкування московській патріархії. В 2018 році цю ж тезу використали в дискусіях для обґрунтування надання автокефалії Православній Церкві України. Обидва Томоси не можна розглядати поза контекстом конвенційних та гібридних воєн, рівно як і у відриві від питань національної безпеки, якими переймалися нові незалежні держави - в 1924 році польська, а нині українська. Тим більше, що позиція сьогоденної ППЦ у самій Польщі викликає підозру у її праці на росію, доказом чому є в тому числі і небажання цієї структури визнати ПЦУ.

Ключові слова: Томос, автокефалія, національна безпека, гібридна війна

Medvedyev O.

National Defence University of Ukraine, Ukraine

THE 1924 POLISH ORTHODOX CHURCH AUTOCEPHALOUS DECREE (TOMOS) IN THE CONTEXT OF RUSSIA'S HYBRID WARS AGAINST UKRAINE

Abstract. *The significance of the Tomos of November 13, 1924, extends beyond Polish and church history. The Tomos-1924 set a precedent for granting autocephalous status to the former eparchies of the Kyiv Metropolis, recognizing the illegitimacy of its subordination to the Moscow Patriarchate. In 2018, this same thesis was used in discussions to justify granting autocephaly to the Orthodox Church of Ukraine. Both Tomos cannot be considered outside the context of conventional and hybrid wars, just as they cannot be detached from issues of national security, which concerned new independent states - in 1924 Poland, and now Ukraine. Moreover, the position of today's Polish Orthodox Church itself raises suspicion of its collaboration with Russia, evidenced by its reluctance to recognize the OCU.*

Keywords: *Tomos, autocephaly, national security, hybrid war.*

Томос від 13 листопада 1924 р. про автокефалію Польської Православної Церкви засвідчив порушення церковних канонів у 1686 році і констатував неправомірність підпорядкування розташованих на території України епархій московській патріархії: «...Перше відділення від Нашого Престолу Київської Митрополії й залежних від неї Православних Митрополій Литви та Польщі, а рівно ж прилучення їх до Святої Московської Церкви наступило не за приписами канонічних правил, а також не дотримано всього того, що встановлено відносно повної церковної автономії Київського Митрополита, який носив титул Єкзарха Вселенського Престолу» [5, с. 625–628]. Показово, що до цієї оцінки Церква-Матір апелювала в процесі підготовки Томосу для України. 9-11 жовтня 2018 року Синод Вселенського Патріархату (ВП) скасував дію грамоти Патріарха Діонісія IV і повернув Київську Митрополію до складу ВП в рамках організаційних заходів до надання автокефалії.

Як відомо, після закінчення Першої світової війни частина західноукраїнських земель опинилася в складі Другої Речі Посполитої. Відповідно українці разом з білорусами вплинули на утворення та подальший розвиток Православної Церкви в Польщі. Головним же завданням уряду Речі Посполитої було запобігання радянському впливові на населення Польщі через православне духовенство, чого можна було досягти лише через незалежнення від російської церкви, яка до того ж перебувала під прямим контролем більшовицького режиму. Очевидні паралелі з прагненнями України здобути автокефалію як в часи національно-визвольних змагань 1917-21 років, так і в наші дні.

Процес становлення автокефальної церкви розпочав митрополит Георгій Ярошевський. «Він був українець родом, яких в тому часі було багато, що не мали попросту нагоди виявити свою приналежність до українства. Поляки... сподівалися, що призначення українця на голову церкви з'єднають у собі симпатії найчисельнішої групи православних українців» [4, с. 7–10]. З нагоди обрання митрополита Православної Церкви в Польщі владика Георгія вітав проф. Іван Огієнко: «Переконали, що історичну місію, яка випала на долю Вашу, Ви поведете Богу на славу, а Православній українській Церкві на користь» [7, с. 258]. Симон Петлюра писав про необхідність «поглибити українське походження та симпатії» єкзарха, бо «значна частина православного українського населення... вимагає заопікуватися релігійними інтересами».

За оцінкою А. Губара, на той час у Польщі налічувалося 1411 православних парафій, з них у Волинській епархії – 760, Поліській – 298. За етнічним складом Церкви українці становили переважну більшість – понад три мільйони вірних [2]. Отже, є підстави говорити про провідну роль українців у формуванні ППЦ. Відтак, і протидію москві автокефалії ППЦ можна розглядати як вагомий епізод у боротьбі росіян проти права українців на власну церкву, яка триває і тепер. Показово, що Москва протидіяла не лише автокефалії, але й використанню української мови в богослужінні: патріарх Тихон видав розпорядження про дозволеність винятково церковнослов'янської.

Владика Георгій був вбитий колишнім в.о. ректора Холмської семінарії архимандритом Смарагдом Латишенковим – одним із противників автокефалії Польської Православної Церкви та російським фанатиком. У подальшому російські богослови виправдовували це вбивство.

«Прийшовши 8 лютого 1923 року ... на зустріч з митрополитом, він, протягом двох годин, розмовляв із ним, а у той час коли митрополит Георгій намовляв архімандрита «перейти до його табору», ... Смарагд вихопив револьвер і кількома пострілами влучив у митрополита з такими словами: «Оце тобі, кат Православія!» [8, с. 39–40].

Природно, російські церковні історики представляли справу польської автокефалії як «антиканонічний акт свавільного відступництва від своєї «російської Церкви-Матері», [1, с. 31–33]. Після встановлення контролю над Польщею в 1948 році світська Москва фактично перезаснувала ППЦ. Не наважившись скасувати її автокефалію, вона наказала РПЦ видати інший документ - грамоту про автокефалію.

Межі Київської Митрополії, окреслені в Томосі 1924 року, за певного розвитку історичного процесу можуть стати в нагоді для обґрунтування незалежності від Москви білоруських та литовських православних.

“Повномасштабне збройне вторгнення ... не є закінченням гібридної війни, а лише логічним її продовженням”, а “гібридною може бути не лише війна, але й церква” [3, с. 62]. Є підстави вважати, що це зауваження повною мірою стосується і ПАПЦ, яка з 1948 року перейшла під контроль сср, що є викликом для безпеки польського суспільства [6]. Існує навіть припущення, що польська копія Томосу “стала російським трофеєм”. Однак версія про вивезення його до Москви наразі вважається недоведеною [9].

Джерела та література

1. Власовський І., проф. Нарис історії Української Православної Церкви: У 4 т. Репринтне вид. К. : Вид. УПЦ КП, 1998. Т. IV. Кн. II. 416 с.
2. Губар А. Патріарший і синодально-канонічний Томос... від 13 листопада 1924 року. URL: <http://kyiv-pravosl.info/2013/05/29/patriarshyj-i-synodalno-kanonichnyj-tomos-vselenkojji-konstantynopolskojji-patriarhiji-vid-13-lystopada-1924-roku-ta-joho-znachennya-v-istoriji-ukrajinskojji-tserkvy/> (дата звернення 12.04.2024)
3. Гумен Ю. Гібридність російської православної церкви як загроза національної безпеки України. Спроба історичного аналізу: Збірник тез III Міжнародної наукової конференції, 20-21 квітня 2023 р.. Упорядники: А.А. Криськов, Н.В. Габрусєва. Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., 2023. с. 62
4. Купранець О. Православна Церква в міжвоєнній Польщі 1918-1939 рр. Рим : ОО Василіани, 1974. 236 с.
5. Мартирологія Українських Церков: В 4-х т. Т. I. Українська православна церква. Документи, матеріали, християнський самвидав України. Балтимор, Торонто : Українське Видавництво «Смолоскип» ім. В. Симоненка, 1987. 1207 с.
6. Православна Церква у Польщі: залежність від Москви є викликом для безпеки польського суспільства, — розмова з д-ром Павлом Врублевським. URL: https://risu.ua/pravoslavna-cerkva-u-polshchi-zalezhnist-vid-moskvi-ye-viklikom-dlya-bezpeki-polskogo-suspilstva--rozmova-z-d-rom-pavelom-rublevskim_n147203?fbclid=IwAR2eUfZl1FfKs1dXmLDsQcPy5IxJrYfRgEdVtUsc9OTqMQTANjD3s3bRXdw. (дата звернення 14.04.2024)
7. Преловська І. Історія Української Православної Церкви (1686–2000). Навч. посіб. для студентів богослов. учбов. закладів. К. : КПБА, 2010. 444 с.
8. Свитич А. К. Православная церковь на Украине и в Польше в XX столетии. М. : Крутицкое подворье, 1997. 304 с.
9. Стародуб А. Копії Патріаршого і Синодально-канонічного Томосу 1924 року в польських архівах. Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Острог, 2021. Вип. 32, 146 с.